

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Edebî Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Cumhuriyetin İlanının 100. Yılı Anısına 1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı
Aralık 2023

TAKDİM

1860'ta Şinasi tarafından çıkarılan ilk özel gazetemiz *Tercüman-ı Ahval*'den başlayarak gazetelerimiz uzun yıllar boyu edebiyat ve edebiyatçılarla içli dışlı oldu. Edebiyat ve gazete arasındaki ilişkinin gücü, kısmen gazetecilerimizin çoğunun edebiyatçı olmalarıyla ilgiliydi. Bu bağlamda Şinasi'nin diğer bir gazetesi olan *Tasvir-i Efkâr*'ı, Namık Kemal'in *Hürriyet ve İbret*'i, Ahmet Mithat Efendi'nin *Devir ve Tercüman-ı Hakikat*'i, Şemseddin Sami'nin *Sabah ve Tercümân-ı Şark*'ı bir çırpıda aklımıza gelen Tanzimat dönemi gazeteleridir. Bugün bilinen gazetelerin aksine o dönemin gazeteleri aktüel meselelerin yanında şiir, hikâye, roman, piyes gibi birtakım edebi türlerin tefrikasını da yapıyordu. Bu gazeteler, yeni edebi türlerin tanınması mevcut türlerin gelişmesi ve yaygınlaşması için bir vasıta oldukları gibi genç ediplerin yetişmesinde de birer mektep vazifesi gördüler. Gazetelerin edebî/kültürel sahadaki faydalarının yanında yazarlarına/sahiplerine şöhret ve güç sağlayan bir yanı da vardı. Tanpınar'ın deyişi ile "Birkaç büyük politika adamının -ve belki de bazı müderrislerin- dışında bu devrede şöhret kazananların hemen hepsi gazetecidir."

Gazete ve edebiyat arasındaki ilişkinin gücü, ilk gazetecilerimizin edebiyatçı olmalarıyla ilişkili olduğu kadar gazete patronlarının edebî metnin çekiciliğini kullanarak okur kazanma amacıyla da ilişkilidir. Bu bağlamda patronu edebiyatçı olmayan gazetelerde de mebzul miktarda edebî ürün bulunması oldukça sıradan bir iştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde zorunlu olarak "siyasetten maada her şeyden" söz eden gazetelerimiz, edebiyatla daha yakın bir ilgi kurmuşlardı. Edebî metnin mecazlı ve soyut dili yazarlara daha rahat ve geniş bir alan açıyor, edebî tartışmalarda belirginleşen saflar tarafların siyasi eğilimleri hakkında az çok fikir veriyordu. Aynı dönemde dergicilik de -o günkü adıyla mecmua- daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir güç kazanmıştı. Dergilerin hem sayı hem de teknik bakımdan ciddi ilerlemeler kaydetmesi nedeniyle bu döneme Orhan Okay "Mecmualar Devri" adını vermiştir.

Meşrutiyet'in ilanından sonra "istibdat"tan kurtulduğunu düşünen ilgili ilgisiz onlarca kişi, birçoğu niteliksiz ve kısa ömürlü düzinelerce gazete dergi çıkardı. Bu dönemde gazeteler güncel siyasete fazlaca odaklandığı için edebî malzeme bakımından ilk dönemlere nispetle daha zayıftı. Ancak bir önceki dönemde güç kazanan dergicilik edebî malzeme bakımından hâlâ çok zengin ve görece nitelikli bir karakter taşıyordu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gerek devlet desteği ile neşredilen süreli yayınlarda gerek şahısların yayımladığı gazete ve dergilerde edebî ürünlerin neşri hız kesmeden devam etti. Zaman zaman siyasi sebeplere bağlı olarak süreli yayınların neşriyatında sıkıntılı süreçler yaşansa da normal şartlara döndüğünde gazete ve dergiler yeniden toplumun en güçlü haber alma ve bilgi edinme kaynakları olarak öne çıktılar. Bildiğimiz çoğu meşhur romanın ilk tefrikaları gazetelerde yapıldı. Gazete ve dergiler birer edebiyat akademisi gibi ediplerin yetişmesinde hâlâ önemli bir rol oynuyordu. Refik Halid, Selami İzzet, Reşat Nuri, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Ercüment Ekrem, Ali Canip, Fazıl Ahmed, Güzide Sabri, Yakup Kadri, Osman Cemal, Rıza Tevfik, Enis Behiç, Peyami Safa, Halil Nihad, Necip Fazıl, Orhan Kemal, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar ve ismini sayamadığımız daha yüzlerce edibimiz gazetecilikle bir şekilde ilişkili idi. 1960'lı yıllardan itibaren edebiyat, gazetelerden yavaş yavaş çekilmeye başladı. Gazetelerde spora, magazine, güncel siyaset haberlerine, siyasi içerikli fıkralara ayrılan sütun ve sayfaların hacmi genişledi. Gazetelerden uzaklaşan edebiyat/edebiyatçılar dergi sütunlarında daha yoğun biçimde görüldü.

1980'li yıllardan itibaren artık gazetelerde edebiyat yok denecek kadar azdı. Dijital çağın başlangıcı ile basılı gazetecilik de büyük bir darbe aldı. 2000'li yıllara kadar öğretmenler öğrencilerine en az bir gazeteyi takip etmeleri gerektiği yönünde telkinlerde bulunurdu. Ancak 2000'den sonra gelen nesil içinde bayiden bir gazete alıp da didik didik okuyanların sayısı toplam nüfusa oranla epeyce az olmalı. Televizyonlarda çıkan yorumculara hâlâ gazeteci dense de bu kimselerin eski gazetecilerimize hiç benzemediğini de ifade etmek

gerekir. Dergicilik hâlâ edebiyatın müstahkem bir mevkii olarak varlığını koruyor. Ancak teknolojik gelişmeler, baskı maliyetleri onu da epeyce zorlamaktadır. Gelecek zaman ne gösterir bilinmez. Buraya kadar çizdiğimiz genel panorama şunu gösteriyor ki gazeteleri -en azından belli bir döneme kadar- ve dergileri dikkate almadan sağlam bir Türk edebiyatı tarihi oluşturabilmek, geçmiş zaman ediplerinin birçoğunu hakkıyla tanımak mümkün değildir. Bildiğimiz meşhur yazarların dahi hâlâ gazeteler arasından çıkan eserlerini -üstelik bunların bir kısmı mevcut hükümleri değiştirebilecek nitelikte- gördükçe bu kanaat daha da güçlenmektedir. İşte bu saiklerle Edebi Eleştiri dergisi olarak daha önce “Takvîm-i Vekâyî'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat” başlıklı bir özel sayı ile sizleri selamlamıştık. Şimdi de Cumhuriyetimizin yüzüncü yılına özel “1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar Özel Sayısı” ile karşınızdayız. Umarız, yoğun bir çabanın ürünü olan bu sayı kültür ve edebiyat tarihimiz için faydalı olur. Bu vesile ile özel sayımızın yazarlarına, hakemlerine şükranlarımızı arz ederiz.

Özel Sayı Editörleri Adına
Doç. Dr. İsmail Alper KUMSAR
Dr. Necati Tonga
31.12.2023